

EDITORIAL

L'ESPILL

REVISTA FUNDADA PER JOAN FUSTER
SEGONA ÈPOCA / NÚM. 6 / HIVERN 2000

DIRECTOR: Antoni Furió

CAP DE REDACCIÓ: Gustau Muñoz

CONSELL DE REDACCIÓ:

Xavier Antich, Juli Capilla, Olga
Dénia, Martí Domínguez, Ferran
Garcia-Oliver, Vicent Olmos,
Faust Ripoll, Pau Viciano

CONSELL ASSESSOR:

Cèlia Amorós, Joan Becat,
Manuel Borja-Villel, Eudald
Carbonell, Narcís Comadira,
Manuel Costa, Alfons Cucó,
François Dosse, Antoni Espasa,
Ramon Folch, Mario Garcia
Bonafé, Salvador Giner, Josep
Fontana, David Jou, John
Keane, Giovanni Levi, Isabel
Martínez Benlloch, Joan
Francesc Mira, Javier Muguerza,
Francesc Pérez Moragón,
Damià Pons, Josep Ramoneda,
Ferran Requejo, Vicenç Rosselló,
Xavier Rubert de Ventós, Pedro
Ruiz Torres, Vicent Salvador,
Josep Maria Terricabras,
Vicent Todolí, Enzo Traverso,
Josep Antoni Ybarra

Edita: Universitat de València
i Edicions Tres i Quatre

Redacció, administració i subscripcions:
Publicacions de la
Universitat de València
c/ del Batxiller, 1-1a 46010 València.
Tel.: 96 393 71 74 Fax: 96 361 70 51
a/e: lespill@uv.es

Disseny gràfic: Enric Solbes
Fotocomposició i maquetació:
Publicacions de la
Universitat de València

Impressió: Tipografia Artística Puertes
Distribució: Enlace S.A.

Tels.: 96 186 10 34 / 93 338 14 00 /
971 71 30 78

ISSN: 0210-587 X

Dipòsit legal: V-2686-1979

Preu d'aquest número: 1.500 ptes./ 9 euros

L'anunciat projecte de reforma de les humanitats ha situat de cop i volta la història en el centre del debat polític. En bona mesura, la confrontació política dels pròxims mesos girarà entorn dels continguts de les assignatures d'història en l'ensenyament secundari, i la poca flexibilitat que ha mostrat el govern en altres polèmiques recents, emparat en la seua majoria absoluta, així com la significació especial que vol atorgar a aquest tema, no fan sinó augmentar els motius de preocupació. Sobre tot quan, com es veu, està disposat a jugar fort i ni tan sols dubta a comprometre en la seua particular croada el prestigi d'una institució com la Real Academia de la Historia, l'informe de la qual ha estat àmpliament desautoritzat pel seu escàs rigor i el caràcter esbiaixat de les seues conclusions. I és que la discussió sobre l'ensenyament de la història està lluny de ser una polèmica estrictament acadèmica o pedagògica, per a situar-se en el cor mateix de la confrontació ideològica, ja que afecta no sols la mirada que les societats actuals projecten sobre el seu propi passat, sinó també la manera en què aquestes societats es representen i es reconeixen.

A ningú no se li escapa que l'ensenyament de la història ha tingut un paper primordial en la definició –i, encara més important, en l'acceptació i interiorització– de les modernes identitats nacionals. Quan al segle XIX s'«inventen» les nacions –l'imaginar «nacional» dels nous estats-nació–, la història en constitueix un dels ingredients essencials i, molt en particular, la seua difusió i socialització a través de l'escola. Va ser aleshores quan es codificà el model canònic d'una història d'Espanya, sustentat en una concepció centralitzadora i uniformadora de la nació i que ha sobreviscut, amb escasses variacions, fins al final del franquisme. Només als anys setanta, amb l'empenta modernitzadora que suposà la LGE, un intent del règim per homologar-se amb les democràcies del seu entorn, i, sobretot, la tasca renovadora dels mateixos docents, s'aconseguí erosionar el vell model i substituir-lo per un altre més obert als nous corrents historiogràfics i, també, molt més respectuós amb la pluralitat i complexitat del passat històric. I és justament aquest model el que avui està sota sospita, el que es pretén neutralitzar amb un retorn als orígens, a la història de sempre, elevada gairebé a la condició de «natural», enfront dels excessos de l'ensenyament modern.

La veritat és que la polèmica té molts flancs. Hi ha, d'una banda, el que enfronta els historiadors i els docents a propòsit

de quins continguts haurien de primar en l'ensenyament, si els historiogràfics o els pedagògics. Les crítiques sobre l'escassa importància acordada a la cronologia o als fets històrics en algunes propostes educatives poden tenir el seu fonament, encara que ben sovint, darrere d'aquestes crítiques, sembla surar una clara aposta per l'enciclopedisme en detriment de la reflexió i la comprensió historiogràfiques. Però aquesta discussió, antiga i comuna a molts altres països, ha estat instrumentalitzada en els últims anys pels sectors més conservadors per denunciar els excessos que ha comportat la configuració de l'actual Estat de les autonomies, amb el desdibuixament de la idea mateixa d'Espanya i la construcció d'uns imaginaris nacionals alternatius. Això és, molt més que no els aspectes purament pedagògics, el que realment preocupa aquests sectors i el que ha portat el govern a posar en marxa una veritable contrarreforma educativa que, amb el pretext de corregir els desvaris nacionalistes que han seguit als traspassos de competències a les autonomies en matèria d'educació, pretén precisament la rehabilitació dels tòpics més tronats i la tornada al vell model escolar.

I és que, mentre que els historiadors i els ensenyants catalans, bascos i gallecs no han deixat mai de ser crítics amb els propis tòpics i mites historiogràfics, amb la manera en què s'ensenya la pròpia història, això mateix no s'ha fet en el cas espanyol, on encara continuen ben vius i arrelats molts dels continguts més rancis de l'ensenyament tradicional, començant per la idea mateixa de Reconquesta, i la convicció, estesa a una i altra banda de l'espectre polític, que la història té fonamentalment una funció patriòtica, de reforçament ideològic de la pròpia nació. Per això, quan l'estat-nació, a les acaballes ja del seu cicle històric, s'ha sentit doblement amenaçat, per la globalització i les noves formacions polítiques supraestats, d'una banda, i per l'afirmació de les identitats regionals i nacionals, d'altra, ha volgut recuperar de nou el control de l'ensenyament de la història, conscient que, ara com fa cent anys, continua sent una de les seues millors bases i un dels fonaments essencials de la seua identitat.

El debat té, doncs, moltes cares. Historiadors, docents i polítics hauran de discutir i decidir quina història ensenyar, i com. Però tots eixiríem guanyant si començàssim per acceptar que l'ensenyament de la història ha de tenir una finalitat eminentment crítica i no adoctrinadora. I que, en aquest sentit, el millor servei que ens pot fer avui és el de revelar precisament el caràcter històric —és a dir, temporal, amb una data d'inici i una altra, ai!, de caducitat— de les construccions polítiques, ideològiques i socials, començant per les mateixes nacions, que es pretenen naturals i eternes i són totes, unes i altres, un episodi en el temps.